

начальної школи.

A. Minenok

PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT FORMING OF INTENDING PRIMARY SCHOOL TEACHER

In the article the problem of professional self-development of primary school teachers to ensure its ability to quickly adapt and lifelong learning is discussed. The analysis and reasonable sense and structural components in the model of professional self-development of the intending primary school teacher forming are made.

Key words: higher education, self-development and professional self-development, an elementary school teacher.

УДК 373.3.016:811.161.2(07)

A. В. Гамза

КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті розглядаються основні аспекти комунікативно-діяльнісного підходу на уроках української мови; визначено характер вивчення мовного та мовленнєвого матеріалу за допомогою комунікативного та діяльнісного підходів; проводиться аналіз вправ на даному етапі та подаються результативні дані ефективності вивчення та застосування комунікативно-діяльнісного підходу молодшими школярами на уроках української мови.

Ключові слова: комунікація, діяльність, метод, комунікативно-діяльнісний підхід, мовні вміння, навичка говоріння.

Концепція розвитку мовної освіти в Україні орієнтує на виховання національно-мовної особистості, громадянина України, людини, яка любить українську мову як рідну і шанує як державну, користується нею в різних сферах спілкування, дбає про належний рівень її мовленнєвої культури [1, с. 15]. Мовленнєва практика учнів початкових класів має ґрунтуватись не тільки на мовній системі, а й на діяльності спілкування. Навчання рідної (державної) мови повинно відповідати сучасним суспільним і особистим потребам мовного та мовленнєвого розвитку молодших школярів, оскільки їх основу становить застосування комунікативно-діяльнісного підходу. На думку О. Біляєва, "використання означеного підходу найбільш відповідає сучасним навчальним цілям та психолого-педагогічним ідеям сьогодення, оскільки дозволяє активно формувати в учнів початкових класів комунікативну компетенцію – головну мету стандартизованої мовної освіти на усіх рівнях вивчення української мови" [2, с. 2-7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи ідеї теоретиків та практиків, комунікативну компетенцію можемо розглядати в межах мовленнєвої компетенції, під якою розуміється вміння адекватно і доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри тощо), а також використовувати для цього як мовні, так і позамовні та інтонаційні засоби виразності мовлення. Особливістю мовлення є те, що воно виникає не саме по собі, а лише з особистої потреби мовця щось сказати, про щось повідомити, висловити якість бажання, тобто воно завжди є вмотивованим. В умовах шкільного уроку в ролі мотиву мовлення для учнів найчастіше виступає завдання вчителя, але для живого безпосереднього мовлення школяра спонукання, що має наказово-примусовий характер, недостатньо.

Останнім часом на всіх рівнях – лінгвістичному, психологічному, педагогічному – порушується питання впровадження комунікативно-діяльнісного підходу до змісту й процесу навчання рідної мови в початковій школі, розглядається можливість засвоєння молодшими школярами різних аспектів мови як засобу спілкування (Л. О. Варзацька, М. С. Вашуленко, А. К. Маркова, М. І. Пентиліук та ін.), передбачається усвідомлення суспільної ролі мови та її функцій, що реалізується в мовленні кожної людини.

Проблема зв'язного мовлення є однією з провідних у наукових дослідженнях психологів (Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, М. І. Жинкін, О. М. Леонт'єв, О. О. Леонт'єв, О. Р. Лурія, А. К. Маркова та ін.), дослідників мовлення дітей дошкільного (А. М. Богуш, Л. І. Божович,

О. М. Гвоздев, С. М. Карпова, Г. О. Люблінська, Л. П. Федоренко та ін.) молодшого шкільного віку (Л. Л. Варзацька, М. С. Вашуленко, І. П. Гудзик, Т. О. Ладиженська, М. Р. Львов, М. С. Рождественський, Н. Ф. Скрипченко, О. Н. Хорошковська та ін.).

Проте до цього часу немає єдиного підходу до розгляду змісту основного психолінгвістичного поняття. Перші концептуальні засади та опис окремих аспектів комунікативного вивчення рідної мови здійснили А. Богуш, Н. Алексеева, К. Пономарьова, М. Стельмахович, В. Мельничайко, Л. Варзацька, М. Вашуленко, Г. Шелехова, Л. Скуратівський, Н. Остапенко, М. Пентилюк, Л. Паламар; психологічний аспект: Л. Виготський, О. Леонтєв, В. фон Гумбольдт, Н. Зимня, Н. Жинкін; збагачення словникового запасу учнів на різних етапах мовленнєвого розвитку – М. Вашуленко, Н. Гавриш, Л. Кулибчук, Т. Коршун, М. Наумчук, Г. Передрій, В. Шляхова; власне мовному – О. Біляєв, М. Пентилюк, К. Плиско, М. Рамзаєва, О. Хорошковська. Спільним у думках науковців є твердження, що комунікативно-діяльнісний підхід є одним із основних принципів у навчанні, з допомогою якого процес оволодіння українською мовою в початкових класах має здійснюватись через виконання молодшими школярами усних і письмових завдань на мовному та мовленнєвому рівнях.

Мета статті – проаналізувати теоретичний аспект комунікативно-діялісного підходу та підтвердити результативність даного дослідження за допомогою практичних вправ, які виконували другокласники на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу. Сучасна методика викладання української мови підпорядкована принципам наступності та перспективності, що розглядаються як важлива передумова успішного засвоєння учнями всіх мовних явищ.

Наступність виявляється у систематичності та послідовності навчання мовного матеріалу. Цей принцип реалізується через опору на вже відоме учням і набуття чогось нового, ще невідомого з конкретної теми. Наступність навчання молодшого школяра тісно пов'язана з перспективністю. Це важливий методичний висновок, адже, щоб досягти якісного результату при набутті учнями знань та формуванням у них певних мовленнєвих навичок, а особливо навички говоріння, треба дотримуватись чіткості та послідовності у навчальному процесі.

Аналіз мовознавчої літератури та лінгвістичних досліджень науковців дозволили визначити семантичні та граматичні функції мовних фактів, їх роль як засобу розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь. Це є важливим теоретичним підґрунтям для ознайомлення молодших школярів з мовними знаннями, передбачуваними чинними програмами; формування вмінь для опрацювання частин мови, граматичних та лексичних знань учнів початкових класів на основі комплексного аналізу тексту, що націлюватиме комунікативно-діялісний підхід до вивчення державної мови. Питання комунікативно-діялісного підходу до змісту й процесу вивчення мови, можливість засвоєння молодшими школярами різних аспектів мови як засобу спілкування, усвідомлення суспільної ролі мови та її функцій, що реалізуються в мовленні кожної людини, порушуються останнім часом на всіх рівнях – лінгвістичному, психологічному, педагогічному.

Ми вважаємо забезпечити формування комунікативних умінь можна через реалізацію комунікативно-діялісного підходу до навчання, при якому в основу вивчення мови кладеться принцип формування навички говоріння на основі мовного матеріалу через комплексний аналіз тексту.

Комунікативний підхід у вивченні мови має виразно прикладний характер, оскільки передбачає оволодіння лінгвістичним матеріалом у дії, тобто засвоєння лексичної і граматичної системи мови з огляду на їх комунікативну (мовленнєву) значущість, а це, у свою чергу, вимагає розкриття сутності такого поняття як "мовлення", а також співвідносного із ним поняття "мова". У науковій літературі натрапляємо на численні дефініції мовлення, що пов'язані з такими його характеристиками, як варіативність використання, багатофункціональність та структурна складність.

У методиці вивчення української мови характеристика мовлення традиційно здійснюється через його протиставлення мові, що є системою знаків із закодованими в ній результатами пізнання людиною дійсності, тоді як мовлення – це конкретна навичка говоріння, яка може бути повністю реалізована тільки з урахуванням писемної форми [3, с. 414].

Перша мотиваційно-спонукальна характеристика говоріння ґрунтується на загальній потребі людини у вербальному спілкуванні. У спонукально-мотиваційній частині говоріння як виду мовленнєвої діяльності створюється лише задум висловлювання і комунікативний намір, а висловлювання

формується в другій складовій частині діяльності – аналітико-синтетичній. Ця частина діяльності являє собою реалізацію задуму висловлювання в процесі формування і формулювання думки за допомогою мови. Основними операціями є операції (відбору) вибору і з'єднання (об'єднання) елементів відбору по заданому мовними нормами правилу відповідно до задуму. Виконавча частина говоріння має яскраво виражений зовнішній характер і реалізується в артикуляції. Якщо в аналітико-синтетичній частині говоріння реалізується операційний механізм "внутрішнього оформлення", то у виконавчій частині проявляється механізм "зовнішнього оформлення" висловлювання.

Отже, говоріння як вид діяльності заснований на складній сукупності навичок внутрішнього та зовнішнього оформлення висловлювання, які можуть формуватися лише в результаті багаторазових, мотивованих необхідністю задоволення потреби спілкування мовленнєвих дій, котрі, набуваючи значення для того, хто говорить, стають його мовними вчинками. Результатом говоріння є усне зв'язне висловлювання (текст).

Текст характеризується смисловою, граматичною завершеністю і відповідним ставленням мовця до змісту висловлювання. Незалежно від форми вираження текст завжди повинен мати "сміслову цілісність, завершеність, взаємозв'язок і взаємообумовленість усіх компонентів" [4, с. 9].

Текст є найвищою комунікативною одиницею, інформаційно спрямованою, семантично завершеною, функціонально значущою і структурно оформленою.

Надзвичайно важливо, на нашу думку, навчити учнів відбирати мовний матеріал, зміст і форма якого відповідали б меті висловлювання, будувати синтаксичні конструкції відповідно до правила граматики та конкретної мовленнєвої ситуації (саме в конструкціях, побудованих з метою відтворення мовцем виявів істот, предметів, явищ, відтворення приблизного, але скерованого на максимальне наближення до адекватності оригіналу), конструювати зв'язні висловлювання, підпорядковуючи зміст і мовне оформлення комунікативній меті.

Текст дозволяє реалізовувати лінгвістичний, комунікативний компоненти нового змісту навчання, а за умов добору відповідної системи текстів народознавчого характеру, формувати лінгвокраїнознавчу компетенцію молодших школярів.

Основними ознаками мовлення є активність, динамічність, суб'єктивність, індивідуалізованість, довільність, цілеспрямованість, ситуативність, синтагматичний (лінійний) зв'язок структурних одиниць.

Мовлення має також ознаки, які безпосередньо не протиставляються мові, так звані паравербальні характеристики: певний темп, тривалість, темброві особливості, ступінь гучності, артикуляційна виразність, його можна охарактеризувати з огляду на психологічний стан молодшого школяра, його комунікативне завдання. Однак, незважаючи на численні відмінності, мова (код) і мовлення утворюють єдиний феномен, адже мовлення є унікальним об'єктивним проявом мови, яка виявляється лише через мовлення, виконуючи таким чином своє комунікативне призначення.

Діалектичний зв'язок мови і мовлення є не лише фундаментальною лінгвістичною закономірністю, а й визначає такі пріоритетні напрями у мовній освіті як:

- 1) диференціації навчання мови (як певного ідеального, духовного явища) і мовлення (як соціального вияву мови);
- 2) органічне поєднання навчання мови і мовлення, що дозволяє реалізувати всі названі змістові лінії у практиці викладання рідної мови.

Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення мови забезпечує усвідомлення молодшими школярами комунікативної функції мови. Означений підхід передбачає розв'язання цілого ряду методичних завдань: забезпечити відповідну мотивацію навчальної діяльності школярів; адекватно до мети дібрати зміст навчання, визначити способи подачі теоретичних відомостей з мови у шкільних підручниках, розробити систему вправ на засвоєння теоретичного змісту і на цій основі вироблення практичних мовленнєвих умінь, дібрати комплекс контрольних завдань для виявлення ефективності діяльнісного підходу до навчання мови в початковій школі. А тому більшість мовних і мовленнєвих вправ, пов'язаних з даним підходом, має виконуватись із метою самої комунікації, спілкування. Сюди належать і створення мовленнєвих ситуацій, і розвиток мотивації висловлювань, і вироблення вмінь накопичувати та систематизувати для цього мовний матеріал, і робота щодо вдосконалення учнівських висловлювань.

Комунікативне навчання учнів початкових класів охоплює перш за все граматику, в його основі

лежить функціональний підхід. Він допомагає молодшим школярам краще зрозуміти роль вивчених мовних засобів у досягненні комунікативної мети, зорієнтованої на вираження думки спілкування.

Спільним для мовного та мовленнєвого процесів є сприймання і розуміння усного і писемного мовлення як основного елементу розвитку мовлення молодших школярів, вміння використовувати різні мовленнєві явища та знання з мови для формування навичок говоріння учнів початкових класів.

Діяльнісний підхід ґрунтується на ідеях В. фон Гумбольта про мову як про своєрідну активність і положеннях Л. Виготського про словесне значення як єдність спілкування й узагальнення та знакову опосередкованість спілкування. Варто зауважити, що сформульований психологічною наукою діяльнісний підхід до мовленнєвих процесів був узятий за основу досліджень психолінгвістикою, яка вивчає процеси породження мовлення, а також сприйняття і формування мовлення у їх співвідношенні з мовною системою. Крім того, психолінгвістика дає змогу звернутись до мови та її явищ як до певної системи орієнтирів, необхідної для діяльності дитини, для створення певної мовної картини світу. У зв'язку з цим психолінгвістику ще називають теорією мовленнєвої діяльності (або діяльність спілкування чи діяльність вербальної комунікації), засновниками якої є Л. Виготський, О. Леонтьєв, О. Лурія тощо.

У цілому діяльнісний підхід до мовлення дозволив аналізувати його як певну систему дій або операцій різних ступенів складності та різних ієрархічних значущостей. У межах діяльнісної парадигми теорія мовленнєвої діяльності розглядає також співвідношення мови і мовлення. І. А. Зимня вважає, що мова – це засіб, а мовлення – спосіб реалізації мовленнєвої діяльності, тобто: мовлення – спосіб формування і формулювання думки засобами мовної системи у процесі мовленнєвої діяльності [5, с. 26-29]. Таке розуміння мовлення узалежнює його не лише від дії мовних законів, а й від впливу зовнішніх факторів: культурно-історичних традицій носія мови, від індивідуальних особливостей мовця, від умов і характеру спілкування. Н. І. Жинкін розвиває думку про діалектичні відношення мови і мовлення, зазначаючи, що мова визначає мовлення відповідно до умов комунікації, трансформуючи суб'єктивне сприйняття дійсності молодшими школярами в об'єктивне, рівнозначне; мовлення, своєю чергою, визначає мову, адже дійсність і людські потреби в комунікації постійно змінюються [6, с. 86].

Варто зауважити, що означений методичний принцип виступає не ізольовано, а доповнює мовну систему. Аналізуючи діяльнісний підхід, можна простежити важливість використання методів у формуванні мовних умінь та навичок учнів початкових класів. Саме в цьому допомагають методи, узагальнені та запропоновані М. Скаткіним та І. Лернером:

- догматичні – матеріал заучується та запам'ятовується;
- репродуктивні – матеріал завчається і відтворюється в повному обсязі без внесення змін;
- пояснювально-ілюстративні – матеріал пояснюється та ілюструється прикладами.
- евристичні – окремі елементи нових знань учень знаходить після цілеспрямованих спостережень завдяки пізнавальним завданням. Користуючись даним методом, вчителю можна запропонувати такі вправи:
 - проблемні – вміння усвідомлювати проблему, знаходити шляхи її вирішення;
 - практичні – формування в молодших школярів вміння використовувати набуті мовні знання, удосконалювати вміння і навички під час виконання певних вправ з означеної теми. У формуванні мовно-мовленнєвих знань, умінь та навичок використовуються вправи аналітичного та синтетичного характеру, які вимагають усвідомленого та чіткого виділення тих мовних явищ, які вивчаються з означеної теми;
 - метод проектів – достатньо новий метод, що становить систему навчання, за якою учні набувають знань, умінь та навичок у процесі планування й виконання практичних завдань – проектів, що постійно ускладнюються. Під час роботи з методом великого значення набуває самостійна робота учнів, їх активність, творчість. Це складний метод, проте він швидше формує в учнів ті мовні вміння, що приводять до вироблення навички говоріння. Наводимо зв'язок комунікативного та діяльнісного підходів, які утворюють цілісну систему вивчення мовного матеріалу молодших школярів та сприяють їх мовленнєвому розвитку (Рис. 1).

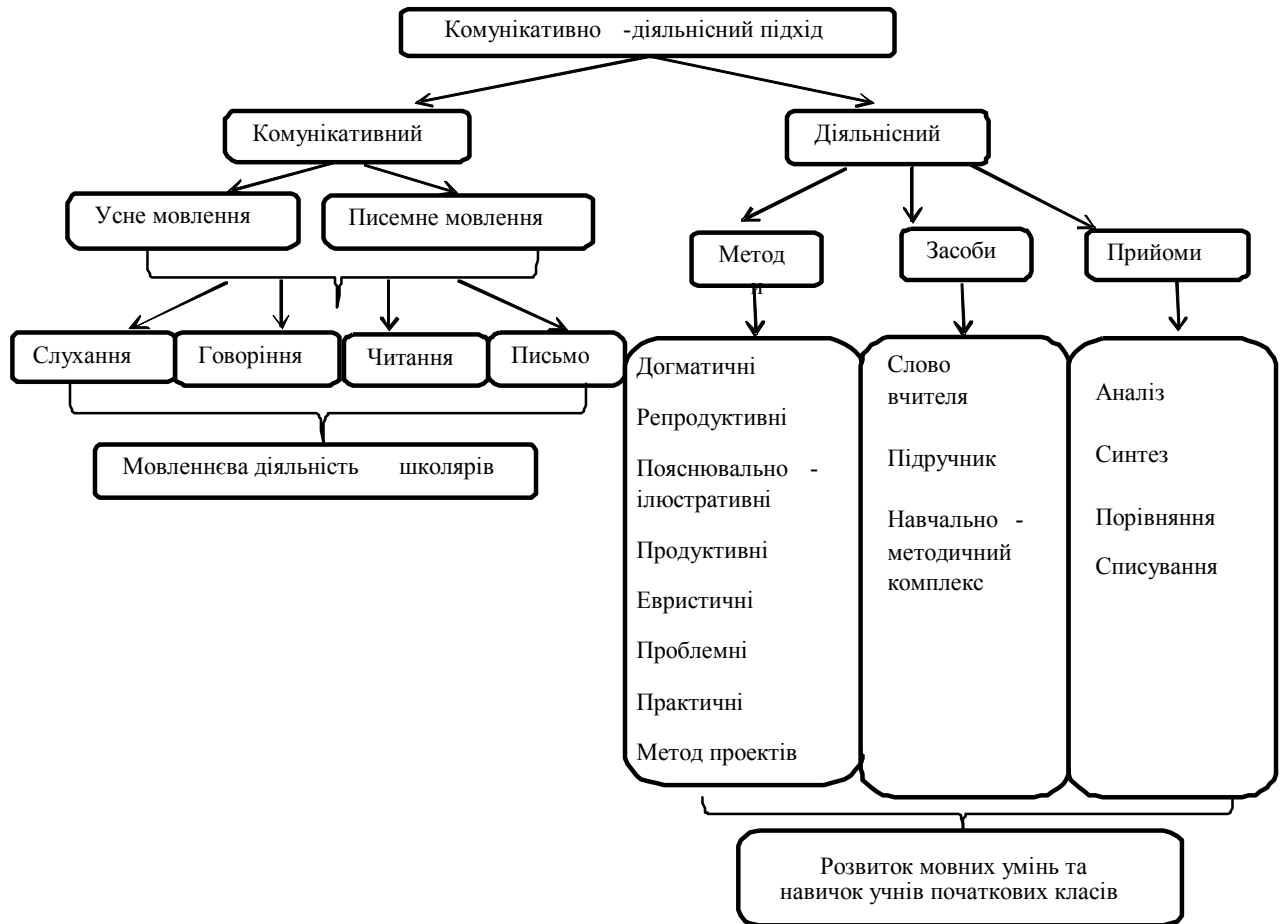

Рис. 1. Зв'язок комунікативного та діяльнісного підходів у процесі роботи над текстом учнів початкових класів на уроках української мови

Виходячи з проаналізованого, можна стверджувати, що оволодіння мовними знаннями сприяє підвищенню загальномовленнєвого рівня молодших школярів та приводить до формування навички говоріння. Розвиток даної навички значною мірою залежить від сукупності навичок – вимови, лексичних і граматичних.

Комунікативно-діяльнісний підхід сприяє не лише виробленню в школярів уміння правильно працювати зі словом як основною одиницею мови, що є важливим аспектом вивчення мови, а й дозволяє здійснювати комплексний аналіз тексту з урахуванням мовного матеріалу. Набути зазначених умінь учням початкових класів допоможуть комплексні мовно-мовленнєві вправи, якими передбачається:

1. Редагування текстів відповідно до стилістичних комунікативно виправданих норм української мови.
2. Редагування текстів через заміну мовних нових одиниць іншими, утвореними різними способами.
3. Конструювання текстів.

Учені-методисти (Л. Варзацька, М. Вашуленко, М. Пентиліук) вважають опору на текст найефективнішим засобом реалізації комунікативно-діяльнісного підходу. Оскільки знання й уміння з морфеміки і словотвору конкретизуються в безпосередньому зв'язку з граматичними ознаками різних частин мови. Спеціально дібрані до вправ тексти мають передбачати поступове розширення й ускладнення як завдань, так і мовного матеріалу в початковій ланці навчання.

Комунікативними ми називаємо ті вправи чи завдання, які відображають або імітують процес спілкування. Вони відрізняються від мовленнєвих тим, що містять вказівку на основні складові процесу спілкування, тобто ситуацію. Тому ми розглядаємо терміни "комунікативні та мовленнєво-ситуативні вправи і завдання" як синонімічні, а "власне ситуативні вправи" як різновид комунікативних.

Діяльнісний підхід до навчання реалізується і системою вправ, спрямованою на вдосконалення навчальних умінь.

Вправи є важливим елементом методики навчання, оскільки оволодіння способами продукування мовленнєвих одиниць (словосполучення, речення, текст), на думку Т. О. Ладигенської, відбувається лише в процесі виконання вправ, які тлумачаться як планомірно організоване повторне виконання розумової або практичної дії з метою оволодіння нею чи покращення її якості [7, с. 47]. Необхідність використання спеціальних вправ як важливого компонента системи формування комунікативної компетенції викликана тим, що знання й уміння без постійного їх удосконалення не забезпечують активної комунікативної діяльності.

Пропоновані комунікативні завдання укладено за чинною програмою та підручником з української мови, вони допоможуть учителеві урізноманітнити зміст і форму проведення уроку, підвищити мотивацію до навчання. Усі комунікативні завдання залежно від мети виконання і специфіки використання граматичного матеріалу, застосування розумових дій можна умовно розподілити на три групи: 1) мовно-мовленнєві вправи, спрямовані на оволодіння мовною теорією, формування загальнонавчальних і мовних умінь знаходити виучувані явища у текстах, класифікувати їх та вдосконалення мовленнєвих умінь уживання частин мови у власному мовленні; 2) мовленнєві, спрямовані на побудову власних діалогічних і монологічних висловлювань різних жанрів, типів і стилів мовлення з використанням засвоєного граматичного матеріалу; 3) власне комунікативні, спрямовані на продукування мовлення у змінених нестандартних ситуаціях, які розвивають креативність мислення і мовлення учнів.

Успішне оволодіння мовленням залежить насамперед від правильного добору відповідного дидактичного матеріалу. У методиці розвитку мовлення загально визнаною є класифікація вправ, запропонована Т. О. Ладигенською. В її основу покладено протиставлення видів роботи, які виконуються на готовому матеріалі, і створення висловлювання або його частини.

До першої групи належать вправи на спостереження за мовним матеріалом із завданням виявити те чи інше мовне явище, його властивості, охарактеризувати необхідні елементи. При цьому беруться до уваги мета, зміст, структура тексту або речень, доцільність використання мовних засобів, їх стилістична функція.

До другої групи віднесено вправи на використання словосполучень, речень, утворення граматичних форм.

Третю групу становлять творчі вправи, редагування, продукування зв'язних висловлювань з метою вільного використання тих знань і умінь, яких набули школярі в процесі опрацювання граматичного й текстологічного матеріалу. Наприклад:

Вправа 1

Спишіть текст, розставляючи відповідні розділові знаки та доберіть заголовок. Зверніть увагу на те, що слова в тексті належать одній тематиці:

Українська мова постійно розвивається У ній з'являються все нові й нові слова Про те що означає те чи інше слово як його правильно вимовляти або писати можна дізнатися із словників.

Вправа 2

Із запропонованих слів складіть і запишіть речення. Прочитайте складену розповідь, правильно вимовляйте слова зі звуком [ф]:

1. Мама, на, працює, Софійчина, фабриці, ткацькій. 2. Фланель, у, цеху, тчуть, маминому. 3. Прийшов, на, клас, сюди, екскурсію, Софійчин. 4. Показали, цікавого, дітям, багато, робітники.

Вправа 3

Спиши, визнач тему і мету тексту. Із запропонованих заголовків вибери той, що найбільше відповідає змісту тексту

Ну й півень! Гребінь – розкішна корона, мов із червоного корала вирізьблена, очі – із щирого золота, шия блискує жовтогарячим шовком, а хвіст!...Колесо! Темно-зелене блискуче колесо виграє проти сонця всіма барвами райдуги.

І носить цього хвоста півень так гордовито, що глянеш на нього і скажеш: ні, рівного йому на світі нема"

1. Ну й півень!

2. На що схожий хвіст півня.

3. Як півень носить свого хвоста.

Вправа 4

На основі прочитаного і раніше засвоєних знань розкажіть, що таке "рідна мова", спробуйте пояснити значення слів "споконвічний" та "предки".

Рідна мова

Рідною є мова, створена народом на його споконвічній землі й пристосована саме до його умов існування. Вона є рідною для кожної людини, яка належить до цього народу. Рідна мова – це мова предків і рідної землі.

Вправа 5

Прочитайте, розташуйте абзаци так, щоб вийшов текст. Запишіть його.

Тарасова криниця

А впорядкована ними криничка існує й досі. І називають її люди Тарасовою.

Малим хлопцем Тарас Шевченко разом зі своїм дідом Іваном пішов пішки до Чигирини.

Подорожні йшли довго і притомилися. Сіли, поїли, що Бог послав, захотілося пити. Неподалік вони запримітили маленьке джерельце. Почали розгрібати. Незабаром звідти забила вода. Та ще ж така смачна! Напилися, відпочили і пішли далі!

Специфічним щодо формування мовних та мовленнєвих умінь є прийом використання та порівняння наочності, робота з дидактичним матеріалом, що допомагає вчителю навчати дітей спостерігати за граматичними формами, текстом, виділяти їх ознаки. Під час використання такого методу доцільно використовувати вправу "Віднови картину". Наприклад, дітям можна показати картину-ілюстрацію або картину природи, де частина зображення закрита листком паперу. Далі пропонуємо дітям уважно розглянути частину картини і відповісти на запитання: "Що б ви зобразили тут, якби були художником цієї картини?". За допомогою таких практичних вправ забезпечуємо формування лексичних умінь учнів початкових класів на уроках української мови.

Пропоновані вправи укладено за чинною програмою та підручниками з української мови для початкових класів. Розглянуті вправи допоможуть молодшим школярам: 1) оволодіти мовною теорією, сформуванню загальнонавчальні мовні та мовленнєві вміння знаходити виучувані правила у текстах, класифікувати їх та вдосконалювати вміння правильно вживати частини мови при створенні власних текстів; 2) вміння будувати власні зв'язні висловлювання різних жанрів, типів і стилів мовлення з використанням засвоєного граматичного матеріалу; 3) продукувати мовлення молодшого школяра у різних ситуаціях залежно від мети висловлювання, які розвивають креативність мислення і мовлення.

У ході проведення експериментального дослідження у других класах шкіл міст Києва, Івано-Франківська та Дніпропетровська використовувалась методика, яка підтверджує результативність комунікативно-діяльнісного підходу на уроках української мови.

Проведена робота показала, що вчителі розуміють важливість формування в учнів умінь та навичок, які перевірялися, ведуть роботу над їх коректуванням. Однак можливості тексту на різних уроках використовуються неповністю. Ті уроки, на яких безпосередньо вивчаються ознаки тексту, проводяться на належному рівні і дають вагомий результат у формуванні умінь будувати власні тексти. А на інших уроках, де вивчають граматику, правопис, пунктуацію, робота над зв'язним мовленням ведеться фрагментарно, не має систематичного, цілісного характеру. Велика увага звертається на грамотність школярів, і незначне місце займає робота з розвитку усного мовлення, спрямована на формування в учнів вміння вільно, доречно, грамотно висловлювати свої думки.

У своєму дослідженні ми не ставили за мету детально розкрити всі умови та способи роботи над текстом на уроках української мови. Для нас важливо було простежити, який вплив на формування навички говоріння виявить комунікативно-діяльнісний підхід, якщо врахувати характер навчального матеріалу та наступність і перспективність його вивчення.

Пошукова діяльність під час виконання вправ здійснювалася на різних рівнях, однак і найлегші вимагали від учнів других класів самостійного міркування, розвивали вміння порівнювати, доводити, виділяти головне, узагальнювати. Учні контрольного другого класу засвоювали матеріал за чинними підручниками, без використання додаткових завдань, вправ, текстів.

Ураховуючи вищеписане, можна стверджувати, що в результаті застосування спеціальної

системи вправ, постійної уваги до формування мовних та мовленнєвих умінь молодші школярі оволодівають відповідними вміннями, які сприяють формуванню навички говоріння у процесі навчання на уроках української мови.

Експеримент, проведений в 2-х класах, дає підставу для таких висновків та пропозицій:

1. Роботу над текстом необхідно проводити систематично.
2. Викладена методична система тренувальних вправ забезпечує ефективне формування відповідних мовленнєвих умінь та навичок.
3. Включення запропонованих вправ не порушує усталеного навчального процесу, а навпаки, робить його змістовним, цікавим, доступним.
4. Використання поданої системи вправ стимулює інтерес учнів до багатства, краси рідної мови.
5. Варто текстовий матеріал вправ доповнювати відповідною наочністю.
6. Доцільно завдання для окремих вправ розміщувати на картках та використовувати для диференціації та індивідуалізації навчання.
7. Пропоновану систему вправ потрібно вдосконалювати, пристосовувати до певного класу, пропонувати нові вправи, по можливості залучати технічні засоби навчання та інтерактивні технології, творчо інтерпретувати завдання.

Отже, новим підходом до вивчення української мови у початкових класах, який відповідає вимогам сучасності, є комунікативно-діяльнісний, основними рисами якого є орієнтування на мовлення, застосування ситуативних завдань, робота з текстом.

Висновки. З огляду на викладене можна підсумувати, що комунікативно-діяльнісний підхід до мовленнєвих процесів передбачає спрямованість сучасної лінгводидактики на дослідження мовних фактів і їх реалізацію в мовленні, а також на аналіз комунікативних і когнітивних засад мовленнєвої діяльності. Застосування такого підходу під час формування навички говоріння створює підґрунтя для подальшого мовленнєвого розвитку дитини. Під час виконання всіх зазначених вправ виконується також аналітико-синтетична робота, що супроводжується смисловим, композиційним, граматичним аналізами. При роботі з текстами на уроках української мови учитель проводить спостереження за синтаксичною будовою та інтонаційним оформленням речень, змістом та структурою текстів. Саме така цілеспрямована робота вдосконалює мовленнєву культуру учнів, вони оволодівають засобами творення речень, зв'язних висловлювань.

Однак даний підхід не слід абсолютизувати, оскільки навчальна мотивація учня не завжди збігається з комунікативною мотивацією, а отождолення вивчення мови з мовленням або мовленнєвою діяльністю порушує природне співвідношення комунікативної орієнтації і свідомого вивчення та систематизації мовного матеріалу.

Література

1. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років.
2. Біляев О. М. Зміст уроку української мови / О. М. Біляев // УМЛШ. – 2003. – № 4. – С. 2–7
3. Вашуленко М. С. Перспективність і наступність у навчанні української мови в початковій школі / М. С. Вашуленко // Українська мова і література в школі. – 1991. – № 2. – С. 15–20.
4. Варзацька Л. О. Навчання мови мовлення на основі тексту / Л. О. Варзацька. – К.: Рад. Шк., 1986. – 105 с.
5. Зимняя И. А., Психологические аспекты обучения младших школьников на уроках украинского языка: кн. для учителей, 2-е изд / И. А. Зимняя. – М.: Просвещение, 1985. – 160 с.
6. Жинкин Н. И. Речь как проводник информации / Н. И. Жинкин. – М.: "Наука", 1982. – 156 с.
7. Ладыженская Т. А. Систематические работы по развитию связной устной речи учащихся / Т. А. Ладыженская. – М., 1978. – 62 с.
8. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь у процесі вивчення синтаксису / С. Омельчук // Дивослово. – 2006. – № 9. – С. 2–6.
9. Пентилюк М. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / М. Пентилюк // Українська мова в школі. – 1999. – № 3. – С. 8–10.
10. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі / М. С. Вашуленко. – Київ : Освіта. – 2006. – 268 с.

А. В. Гамза

КОММУНИКАТИВНО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНЫЙ ПОДХОД НА УРОКАХ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

В статье рассмотрены основные элементы коммуникативно-деятельностного подхода на уроках украинского языка; определен характер изучения языкового и речевого материала с помощью коммуникативного и деятельностного подходов; делается анализ упражнений на данном этапе и обработаны результативные данные эффективности изучения и применения коммуникативно-деятельностного подхода младшими школьниками на уроках украинского языка в начальных классах..

Ключевые слова: коммуникация, деятельность, метод, коммуникативно-деятельностный подход, речевые умения, навык говорения.

A. Hamza

COMMUNICATIVE AND ACTIVITY APPROACH TO UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

The article examines the main aspects of communicative activity approach at the Ukrainian lessons; the character of language and speech material studying while using communicative activity and approaches; analyzes the exercise at this stage, and provides the data for effective learning and the use of communicative activity approach by junior students at the Ukrainian lessons.

Keywords: communication, activities, method, communicative approach, language skills, speaking skills.

УДК 373

Ю. М. Бабачук

РІВНІ РОЗПОДІЛУ РУХЛИВИХ ІГОР ТА ІГРОВИХ ВПРАВ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ РУХОВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті здійснено аналіз досліджень умов удосконалення рухових навичок засобами ігор з елементами спорту в дітей старшого дошкільного віку. Розкрито значення ігор із елементами спорту для вдосконалення рухових навичок у дітей дошкільного віку. Визначено та охарактеризовано рівні розподілу рухливих ігор та ігрових вправ для вдосконалення рухових навичок засобами ігор із елементами спорту у дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: рухлива гра, ігрова вправа, ігри з елементами спорту, рухові навички, діти дошкільного віку.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Потреба в русі – одна із загальнобіологічних потреб організму, яка виконує важливу роль у життєдіяльності та формуванні людини на всіх етапах її еволюційного розвитку. Цей розвиток відбувається в тісному зв'язку з активною м'язовою діяльністю.

Програмою фізичного виховання у дошкільних навчальних закладах передбачено певний рівень рухової підготовленості дошкільнят, перевіркою якої є виконання відповідних фізичних вправ, які у свою чергу, є проявом тих чи інших рухових здібностей. Розвиток рухових здібностей дітей, зокрема в дошкільнят, є запорукою їхнього здоров'я.

Формування фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я молодого покоління є одним із пріоритетних напрямів діяльності дошкільних навчальних закладів. Важливим засобом формування фізичного здоров'я у дітей дошкільного віку є ігри з елементами спорту.

Елементи спортивних ігор відрізняються доволі складною і точною технікою виконання, тому, відпрацьовуючи технічні прийоми різних рухів, потрібно ретельно аналізувати кожен спортивну гру та різні рухи, які входять до неї, щоб з'ясувати: які види основних рухів входять до неї; які технічні елементи, рухові дії включені; які фізичні якості розвиваються під час опрацювання технічних елементів, рухових дій [9].

Саме в спортивних іграх дитина отримує унікальну можливість проявити власну активність, ліквідувати дефіцит рухів, реалізувати й утвердити себе, отримати радісні емоції та переживання. Використання в дошкільному віці ігор з елементами спорту як засобу та форми організації фізичного і